

ЖУРНАЛІСТИКА

УДК 007:323.28:070

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2022.3.9>

Ігор МИСЛОВСЬКИЙ

аспірант Навчально-наукового інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Юрія Ілленка, 36/1, Київ, Україна, 04119
ORCID: 0000-0001-7122-8086

Ihor MYSLOVSKYI

PhD Student of Educational and Scientific Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Yurii Illienka Street, 36/1, Kyiv, Ukraine, 04119
ORCID: 0000-0001-7122-8086

ДО ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ МЕДІАТЕРОРИЗМУ ТА ЙОГО ПРИКЛАДИ НА УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕБАЧЕННІ

ON THE ISSUES OF MEDIA TERRORISM DEFINITION AND ITS EXAMPLES ON UKRAINIAN TV

Автор статті ставить за мету проаналізувати поняття медіатероризму, виокремити його особливості й потенційні комунікативні ефекти на аудиторію, а також виявити приклади медіатероризму на українському телебаченні. Він аналізує появу нових різновидів тероризму, які актуалізують його інформаційний складник та медіаінклюзивність. Зокрема, автор розглядає сучасні підходи українських науковців до тлумачення поняття «медіатероризм» та виявляє їхні контраверсійні елементи. За результатами компаративного аналізу пропонується нова дефініція медіатероризму, яка представляє його не як різновид тероризму (наводяться аргументи щодо недоцільності та неспроможності цього підходу), а як унікальний медіафеномен, який варто вивчати зокрема у науках про соціальні комунікації та журналістикознавстві.

Також автор окреслює потенційні комунікативні ефекти на аудиторію внаслідок здійснення медіатероризму та описує його вплив на стратегічному рівні для суспільства, влади та держави. Заявлені питання шляхів доведення вчинення актів медіатероризму та відповідальності за таку діяльність, й автор запрошує фахівців долучитися до цієї непростой наукової дискусії. Актуальність і навіть нагальність вивчення медіатероризму постають у зв'язку з російською агресією проти України. Оскільки медіатероризм через юридичну та етичну неврегульованість фактично є безкарною діяльністю, він стає привабливим методом гібридної війни, який можуть застосовувати проросійські медіа в Україні. Як приклад, автор наводить власне case study щодо висвітлення захоплення заручників у Луцьку 21 липня 2020 р., результати якого зафіксували ознаки медіатероризму на інформаційному телеканалі «Zik».

Водночас автор пропонує аналіз анонсів тижневих випусків новин телеканалу «Інтер» як приклад медіатероризму на українському телебаченні. Оцінювання цих матеріалів засвідчило бажання телеканалу формувати у глядачів стани тривожності, безпорадності, песимізму, страху та навіть паніки, що має потенційний деструктивний вплив на українське суспільство та може використовуватися задля досягнення власних політичних цілей чи задоволення приватних інтересів.

Ключові слова: медіатероризм, тероризм, українське телебачення, медіа, журналістика, гібридна війна, телеканали «Zik» та «Інтер».

The author of the article aims to analyze the concept of media terrorism, highlight its features and potential communicative effects on the audience, as well as identify examples of media terrorism on Ukrainian TV. He analyzes the emergence of new types of terrorism, which actualize its information component and media inclusiveness. In particular, the author examines the modern approaches of Ukrainian scientists to interpret the concept of "media terrorism" and reveals their controversial elements. Based on the comparative analysis results, a new definition of media terrorism is suggested. It presents media terrorism not as a type of terrorism but as a unique media phenomenon that should be studied in the sciences of social communication and journalism.

The author also outlines the potential communicative effects of media terrorism on the audience and describes its impact on society, government, and the state at the strategic level. The questions of proving the commitment of media terrorism acts and responsibility for such activities are raised, and the author invites experts to join this difficult scientific discussion. The relevance and urgency of studying media terrorism also occur due to Russian aggression against Ukraine. Unsettled legal and ethical issues of media terrorism make it an attractive method of hybrid warfare (an effective activity with impunity) for pro-Russian media in Ukraine. For example, the author

mentions his case study on the media coverage of the hostage crisis in Lutsk on July 21, 2020, the results of which documented signs of media terrorism on the "Zik" news TV channel.

In this article, the author analyzes the weekly news program announcements on the "Inter" TV channel as another example of media terrorism on Ukrainian TV. Evaluation of those materials proves the TV channel's intention to create feelings of anxiety, helplessness, pessimism, fear, and even panic among viewers. It has a potentially destructive impact on Ukrainian society and can be used by the TV channel to achieve its political goals or satisfy private interests.

Key words: media terrorism, terrorism, Ukrainian TV, media, journalism, hybrid warfare, TV channels "Zik" and "Inter".

Актуальність проблеми. Глобалізаційні процеси, нові інформаційні технології, інтернетизація та медіатизація тероризму суттєво вплинули на підходи тлумачення цього феномену в останні десятиліття. Після терактів 11 вересня 2001 р. у США тероризм став не лише центральною темою медійного порядку денного, але й у наукового також. З'явилися численні міждисциплінарні дослідження про тероризм, які, з одного боку, дозволили краще вивчити феномен у його різних вимірах, проте з іншого – породило чималу наукову спадщину, яку стало складно упорядкувати в єдину епістеміологічну парадигму, оскільки з'явилися певні протиріччя, суперечності та сумніви щодо доцільності, релевантності та валідності певних пропозицій.

Зокрема, йдеться про появу нових понять, які актуалізують інформаційну природу тероризму та виокремлюють певні його характеристики, як-от «медіатероризм». Цей термін вже оперує в дослідженнях про соціальні комунікації та використовується публіцистами для критики ЗМІ. Проте постає питання: наскільки тлумачення медіатероризму корелює з класичними ознаками феномену тероризму та чи доцільно його розглядати як окремий різновид тероризму?

Також питання медіатероризму актуалізується в контексті війни РФ проти України, оскільки може розглядатися як вкрай ефективний гібридний метод ведення боротьби в інформаційному просторі України. Тому важливо розуміти потенційні деструктивні комунікативні ефекти медіатероризму та розпочати активну дискусію щодо відповідальності журналістів і медіа за здійснення такої діяльності. Зокрема, результати проведеного автором контент-аналітичного дослідження зафіксували ознаки медіатероризму на телеканалі «Інтер» у попередні роки.

Тому **мета статті** – проаналізувати поняття медіатероризму, виокремити його особливості й потенційні комунікативні ефекти на аудиторію, а також виявити приклади тероризму на українському телебаченні. З огляду на це, **об'єктом дослідження** стануть анонси тижневих випусків новин на телеканалі «Інтер», а

предметом – їхні характеристики, що відповідають діяльності медіатероризму.

Основу **методології** дослідження становить компаративний аналіз та моніторинг і оцінювання, а також низка загальнонаукових методів теоретичного дослідження, таких як аналіз, синтез, аналогія та узагальнення. Дата проведення моніторингу – березень 2020 р., що становить 4 підсумкових випуски новин на телеканалі «Інтер» («Подорож тижня», щоп'ятниці о 20:00). Вибрані український телеканал та дати моніторингу входять до параметрів контент-аналізу, який автор виконує в межах дисертаційного дослідження (досліджувалися тогочасні найрейтинговіші телеканали – «Україна», «ICTV», «1+1», «Інтер» та «СТБ», однак явні ознаки медіатероризму фіксувалися лише на одному телеканалі).

Аналіз публікацій. Теоретичне підґрунтя для проведення цього дослідження заклали праці вчених А. Шміда, Е. Баккера, Дж. П'яцци, Л. Річардсона, Ф. Фуреді, А. Крюгера, В. Антипенка, О. Богданова, В. Глушкова, В. Ємельянова та інших. Роль ЗМІ у висвітленні терористичних актів досліджували В. Циганов, Г. Почепцов, Т. Єрохіна, О. Свентицька, О. Зернецька, Г. Вейманн, П. Вілкінсон, Б. Накос. Розуміння соціально-комунікативного підходу дослідження, комунікативного впливу на аудиторію, теорії та практики журналістської діяльності сформовані роботами таких учених, як В. Різун, В. Іванов, А. Москаленко, В. Здоровега, В. Корнєєв, О. Ромаха та ін. Також важливими та найбільш тематично наближеними дослідженнями стали попередні роботи автора цієї статті [5].

Виклад основного матеріалу дослідження. Введення нових понять до наукового обігу має відбуватися обережно та з обов'язковим урахуванням багатьох факторів: чи вписується нове поняття у дійсні класифікації й типології; чи справді воно є окремим самодостатнім явищем або ж лише актуалізує якусь із характеристик феномену; чи не призведе нове поняття (особливо міждисциплінарне) до узагальнень та розмивання чіткості у тлумаченні інших тощо.

Упродовж останніх десятиліть у медіа, публіцистичній та науковій літературі з'явилося стільки видів тероризму, що нинішні академіки не мають єдиної системи класифікації. Л. Річардсон зауважує, що нині «тероризмом» маркують ледь не всі негативні явища, які насправді не передають реального змісту феномену: «прості валютні спекуляції маркують «економічним тероризмом», домашнє насильство – «домашнім тероризмом», а незрозумілий дзвінок – «телефонним тероризмом» [10]. Прикладом активного застосування терористичної парадигми є й нинішнє висвітлення російської агресії в Україні. Журналісти часто використовують ракетний, енергетичний, ядерний, біологічний, екологічний тероризм для звинувачення РФ, хоча й не пояснюють аудиторії, які саме ознаки тероризму відповідають російській агресії або чим тероризм відмінний від геноциду, агресії, гібридної, неконвенційної чи іншої війни.

Популярність тероризму спричинена його цілеспрямованою й широкомасштабною медіатизацією, особливо після здійснення терористичних актів 9/11 та оголошення президентом США Дж. Бушем війни з тероризмом. З того часу відбулася справжня медійна «демонізація» цього феномену, тому досі журналісти часто використовують тероризм для позначення всього поганого і страхітливого. Однак такі узагальнення шкодять поняттєвому мисленню, дають фрагментарні знання про дійсність та радше націлені на емоційний відгук в аудиторії, а не раціональний.

За таких тенденцій, на наш погляд, лише питанням часу була поява понять, які б актуалізували інформаційний чи медійний складники тероризму. Серед них – медіатероризм. Підходи у тлумаченні цього явища у дослідників відрізняються – від фактичного ототожнення медіатероризму з інформаційним тероризмом, часом формулюючи майже ідентичні дефініції, й до простої актуалізації ролі медіа як просторового чинника чи посередника у здійсненні тероризму.

Наприклад, Т. Білецька пов'язує появу медіатероризму з тим, що «ЗМІ стали дієвим суб'єктом міжнародної політики і терористичної діяльності у сучасному постмодерному суспільстві», і медіатероризмом фактично називає висвітлення терактів у медіа: «Демонстрація катастрофічних результатів терактів...; галас, що піднімається в деяких ЗМІ щодо цих подій, повтори одних і тих самих жахливих епізодів» [1]. Ми погоджуємося, що непрофесійна журналістська діяльність у висвітленні тероризму може мати деструктивний

та страхогенерувальний вплив на аудиторію, проте у жодному разі саме інформування про терористичні акти не може називатися медіатероризмом.

Дослідниця В. Романюк називає медіатероризмом «заяжування цільової аудиторії окремими терористичними організаціями з метою реалізації політичних, соціальних та інших цілей шляхом викликання й поширення в інформаційному просторі інформації, що провокує у глядача почуття страху та панічних станів», а метою медіатероризму, на її думку, є передача «руйнівного повідомлення» [6]. Таке тлумачення автору статті видається недоречним, оскільки воно повністю корелюється з поняттям «тероризм», обмежуючи певні його характеристики (ігнорується складник насильства) та не додаючи нових для розрізнення (не актуалізуються ані суб'єктність медіа, ані медіаінклюзивність терористів).

На наш погляд, чимало українських науковців, проводячи міждисциплінарні дослідження, потрапили до пастки надмірної актуалізації інформаційного складника тероризму, спричиненої швидким розвитком інформаційних технологій та засобів масової комунікації. До прикладу, О. Саган пише, що «як феномен «малої війни» медіаінформаційний тероризм поєднує у собі дві форми боротьби: силову – терористичні акції і «м'яку» – інформаційні деструктивні впливи» [7]. Насправді силова й «м'яка» (інформаційна) форми боротьби завжди були характерні тероризму.

Так звані терористи ще з давніх часів проводили інформаційно-психологічні кампанії, навіть будучи обмеженими у засобах комунікації: давньоєврейські сікарії (1 ст. до н.е.) вбивали і підпалювали римських легіонерів просто серед натовпу, а потім прибивали їхні тіла до хрестів попід дорогою, щоб налякати інших спартанців; євреї-зелоти (1 ст. н.е.) сіяли паніку, знищуючи систему водопостачання до населених пунктів, створюючи атмосферу смертельної безвиході; індійські таги (7 ст. н.е.) задушили майже мільйон людей, вибираючи випадкових жертв переважно на людних ринках, що навіювало страх на кожного місцевого жителя; перед приходом кінноти Чингізхана та Батия (12–13 ст. н.е.) завжди надсилалися спеціальні розвідники і шпигуни, які поширювали чутки та дезінформували населення про небачену силу і нещадність татаро-монгольських військ тощо.

Тобто інформаційні деструктивні впливи притаманні навіть найдавнішим проявам тероризму, а тому актуалізація нині цього складника свідчить лише про нерозуміння природи феномену тероризму, який навіть складно

увявити без супровідної інформаційно-психологічної кампанії. Для цього терористи нині створюють власні медіа та ведуть сторінки у соціальних мережах, поширюють пропагандистську доктрину у новітніх медіа та на відеохостингах, однак це не перекваліфіковує їхню діяльність з тероризму на медіатероризм чи інформаційний тероризм, оскільки останнє входить до меж поняття «тероризм».

Такі розбіжності у підходах до тлумачення очікувано завадили науковцям чітко встановити місце медіатероризму в класифікаціях. О. Свентицька наполягає, що медіатероризм є одним з видів інформаційного тероризму [8]. Її думку поділяє В. Циганов, хоча водночас уточнює, що це явище слід відносити саме до різновиду інформаційно-психологічного тероризму [9]. Проте Т. Єрохіна зазначає, що нині складно точно визначити місце медіатероризму, оскільки більшість учених користуються цим поняттям, не даючи йому визначення. До того ж, на її думку, дослідникам потрібно ще встановити, чи розглядати медіатероризм як окремий вид тероризму чи як підвид інформаційного тероризму [2].

Автор цієї статті вважає, що розглядати медіатероризм як один із сучасних різновидів тероризму не є доцільно та навіть сприяє хибному уявленню, що інші види тероризму можуть здійснюватися без інформаційно-комунікаційної компоненти. Також одна з найголовніших ознак цього феномену – це фізичне насильство чи погроза його застосування, що жодним чином не корелюється з діяльністю медіа (ретрансляцію погроз не можна вважати погрозою з боку ЗМІ).

Водночас ми пропонуємо розглядати медіатероризм як медіафеномен, пов'язаний із непрофесійною діяльністю працівників ЗМІ. Серед українських науковців для нас найбільш близький у підходах тлумачення цього феномену В. Циганов, який розглядає медіатероризм як «цілеспрямоване, планомірне, систематичне використання можливостей засобів масової інформації для створення і тиражування почуттів страху (жаху, занепокоєння, тривоги) і поширення їх в інформаційному просторі з метою маніпулювання суспільною свідомістю» [6].

Формулюючи власну дефініцію на базі напрацювань В. Циганова, Т. Єрохіна назвала медіатероризм «цілеспрямованим залякуванням», однак нам видається недоцільним таке звуження терміна, оскільки продуктом медіатероризму може бути, до прикладу, паралізуючий песимізм чи почуття безвиході, втрата довіри чи гнів до влади, які необов'язково досягаються залякуванням. Важливо також

наголосити, оскільки це служить додатковим аргументом для відмежування медіатероризму від феномену тероризму, що методи й інструменти досягнення бажаних почуттів та станів у аудиторії можуть бути винятково медійними – це маніпулятивний порядок денний, упереджене фреймування, пропаганда і дезінформація, вибіркоче акцентування й ігнорування фактів чи показова збалансованість, яка легко може спонукати до легітимізації терористів. Тому відповідальність за здійснення медіатероризму має розглядатися в межах журналістської діяльності та роботи ЗМІ, а не як терористичні злочини.

На нашу думку, цей медіафеномен може мати таке визначення: медіатероризм – це цілеспрямована непрофесійна й неетична діяльність працівників сфери медіа або ЗМІ як окремого суб'єкта у висвітленні подій, трактуванні та поширенні інформації, використанні різних комунікаційних технологій, що деструктивно впливає на суспільну організацію, викликає серед населення почуття паралізуючого песимізму, постійної небезпеки, тривоги і страху, сприяє популяризації незаконних угруповань, дискредитує та підриває роботу владних структур, дестабілізує державу з метою маніпулювання суспільною свідомістю задля досягнення певних політичних цілей або задоволення інтересів власників медіа чи інших стейкхолдерів. Якщо головний метод досягнення цілей у тероризмі – це терористичні акти, то аналогами терактів у медіатероризмі є інформаційні кампанії та операції.

Пропонована нами дефініція відходить від уже наявних наукових напрацювань та підходів у тлумаченні, що є науковою новизною. Також, на нашу думку, саме таке визначення дозволить у майбутньому краще дослідити явище медіатероризму, протидія якому має досліджуватися в межах наук про соціальні комунікації та журналістикознавстві, а не терорології (хоча міждисциплінарний підхід до таких досліджень мав би позитивний вплив).

Комунікативні ефекти медіатероризму на аудиторію зазначені у запропонованому нами визначенні. Також В. Циганов пише, що у стратегічному плані медіатероризм може призвести до зародження та стимуляції хаосу, руйнування соціальної стійкості, виникнення суспільного напруження і конфліктності, порушення нормального функціонування владних структур, підриву довіри населення до дій та намірів влади [9].

Водночас постають досить нелегкі питання: як довести цілеспрямованість суб'єкта у здій-

сненні медіатероризму та якою має бути відповідальність? Автор статті не має однозначних відповідей на це питання, оскільки вони потребують ширшої дискусії із залученням великої кількості експертів. Доводити наміри суб'єкта для кваліфікації певних злочинів чи правопорушень було й лишається складним завданням. Однак виявляти ознаки медіатероризму дослідники могли б завдяки таким методам, як контент-аналіз, моніторинг і оцінювання, нарративний аналіз чи інші методи досліджень соціальних комунікацій. Щодо відповідальності, то, на нашу думку, вона має бути більшою за публічні негативні висновки української Комісії з журналістської етики, зважаючи на той факт, що йдеться про маніпулювання та соціальну деструкцію задля задоволення власних інтересів.

Нині ж медіатероризм фактично є безкарною діяльністю, і притягнути когось до відповідальності неможливо. Це робить медіатероризм привабливим методом гібридної війни, який, на наше переконання, застосовували проросійські телеканали в Україні. Наше попереднє медіадослідження зафіксувало, що телеканал «Zik» вдавався до медіатероризму під час висвітлення захоплення заручників у Луцьку 21 липня 2020 р. [4]. Ведучі та гості ефірів поширювали страхогенерувальні повідомлення, часто безпідставно дискредитували владу, відкрито залякували аудиторію сенситивними матеріалами, ігноруючи статистику і викривлюючи факти.

Чого вартий лише коментар одного з гостей ефіру: «Далі схожі історії будуть забирати життя українських громадян. Сьогодні розгул нацизму в нашій країні, сьогодні розгул терористичних груп, сьогодні в офісі людей закидають гранатами, сьогодні калічаться люди, сьогодні в країні відбувається хаос, і ім'я цього хаосу – партія Зеленського «Слуга народу», яка привела нашу країну до безпорядків, в якій гинуть люди... В нас будуть теракти, у нас будуть бомби, у нас будуть калічитись люди – зелена чума знищує нашу країну. Ось що відбувається». Цей коментар є яскравим прикладом медіатерористичного повідомлення, і ведучі телеканалу жодного разу не втрутилися та не промодерували висловлення цього гостя, а тому так само несуть відповідальність.

Важливо звернути увагу на те, що телеканал «Zik» заблокували у зв'язку з персональними санкціями проти проросійського народного депутата України Тараса Козака [3]. До повномасштабного вторгнення РФ в Україну чиновники Кремля вели війну на Донбасі та використовували потужні методи гібридної

війни проти всієї України. Серед них був та й надалі може застосовуватися медіатероризм. Він корисний ворогу тим, що налаштовує громадян проти чинної влади, інформаційно й політично дестабілізує країну, зменшує організаційні можливості українського суспільства для боротьби, поширює пропагандистські нарративи, відчуття песимізму, зневір'я, страх і паніку серед населення й змушує сумніватися у правдивих повідомленнях, поширюючи свої фейкові альтернативні факти та версії подій. З огляду на всі ці потенційні вигоди для ворога, ми вважаємо вивчення медіатероризму й пошуки шляхів йому протидіяти не лише актуальною, але й нагальною темою для України у воєнний та повоєнний час та загалом для світової наукової спільноти.

Для розуміння медіатероризму є вкрай важливими пошуки його прикладів в українських медіа. Під час нашого контент-аналізу в межах дисертаційного дослідження ми звернули увагу, що один з вибраних телеканалів – «Інтер» – проявляє ознаки медіатероризму, тому в цій статті ми прагнемо підтвердити або спростувати цю гіпотезу. Для цього ми візьмемо анонси тижневих випусків новин на «Інтері» у зазначений вище моніторинговий період та їх оцінимо. Кожний анонс випуску складається з чотирьох новин, тому загальна кількість проаналізованих новин у випусках дорівнює шістнадцяти. Ми подаємо текст анонсів у хронологічному порядку:

1. «Прем'єр пішов, хай живе новий прем'єр: яку команду завів у Кабмін Денис Шмигаль і чи не стане і цей глава уряду **каліфом на годину**? Обіцяли посадки, а зайнялися **вигнанням**: за що звільнили Рябошапку і як почуватимуться корупціонери за нового генерального прокурора? **Загроза серед нас: чи завоює коронавірус Україну** і наскільки наша система охорони здоров'я готова до глобальних викликів? **Навала фальшивомонетників: як аферисти заповнили країну підробленими гривнями**, хто покриває злочинців і як відрізнити липові гроші від справжніх?» (6 березня).

2. «Країна на епідеміологічній паузі: **передчасна істерія** чи крок на випередження, наскільки вчасно уряд запровадив карантин і як боротися із **карантинопанікою, що охоплює населення**? **Нафтовий шок**: чому нинішня криза на паливному ринку може стати **надсерйозним випробуванням** для світової економіки і через що в Україні уже заговорили про **дефолт**? Росія на лаві підсудних, Гаазький суд у справі МН17: чи дійде до звинувачень кремлівської верхівки у загибелі малайзійського боїнга? **Шантаж** біженцями:

як Ердоган змусив Європу **нервувати** і чим закінчиться **мігрантська війна** між Брюсселем та Анкарою?» (13 березня).

3. «Коронавірусний порядок денний: скільки українців уже захворіли і наскільки офіційна статистика відображає реальне поширення недуги? **Чи є у нас шанс на порятунок: чи справді українська медицина безпорадна перед пандемією і чи вистачить лікарів на всіх хворих? Економічна лихоманка: чи не доведе коронавірус Україну до дефолту? Пережити карантин: як обійтись без транспорту, чи варто чекати дефіциту харчів, коли в аптеках з'являться необхідні ліки і чи не закрутить влада гайки ще дужче? Рівняння на Захід: у яких країн варто повчитися боротьбі з коронавірусом, а кому карантин не допоміг?» (20 березня).**

4. «Коронаприріст: із якою швидкістю небезпечний **вірус атакує Україну** і чи **достатньо дій** на упередження **робить влада? Карантин до суми доведе: для кого надзвичайна ситуація закінчиться зубожінням** і як держава має допомогти **пережити скрутні часи армії безробітних? Багатих теж лихоманить: як коронавірус зрівняв небожителів із народом і де тепер рятуватимуться ті, що розкрадали вітчизняну медицину і лікувалися за кордоном? Вірусні канікули: до яких змін потрібно підготуватися школярам та студентам і коли випускники будуть складати ЗНО та вступати до вишів?» (27 березня).**

Жирним виділені ті формулювання, які мають сильний страхогенерувальний потенціал або ж формують негативні емоційні стани у глядачів. Доцільність їхнього вживання є сумнівною, оскільки простежується відразу кілька цілей такого маніпулювання: дискредитувати чинну владу, наголошуючи на її безпорадності; налаштувати глядачів проти влади, інакше ті матимуть страшне майбутнє; зобразити Україну як неспроможну державу за цієї влади (failed state). Звісно, шокувальний контент може продукуватися задля сенсацій та підвищення рейтингів каналів, однак тут у фокусі саме політичний складник, що відповідає нашим ознакам медіатероризму.

Не говорячи вже про позитивну тональність текстів, жоден анонс випуску новин не був повністю нейтральним, а в текстах переважає негативна тональність. Такий медійний порядок денний та підбір новин для аносування свідчить про свідоме бажання телеканалу формувати у глядачів стани тривожності, безпорадності, песимізму, страху та навіть паніки. Ведучий новин свідомо грає на почуттях глядача щодо його базових потреб: «загроза серед нас», «чи є у нас шанс на поря-

тунок», «чи варто чекати дефіциту харчів», «чи вистачить лікарів на всіх хворих», «армії безробітних» тощо. Такими формулюваннями можуть залякувати аудиторію для того, щоб люди або виходили на протести проти влади, або не організовувалася на її захист у момент кризи чи нападу ворога, або не могли адекватно реагувати на виклики дійсності.

Журналістика є соціально відповідальним інститутом, а тому медіа повинні завжди прогнозувати комунікативні ефекти від своєї діяльності, чи не є вона деструктивною для суспільства. Наші закиди у медіатероризмі щодо телеканалу «Інтер» можна було б уникнути, якби медіа змінили тональність своїх повідомлень, зменшили їхній страхогенерувальний потенціал, збалансували порядок денний, відмовилися від упереджених домислів і часом вимислів у своїх текстах. Тобто не йдеться про відмову від самих тем чи проблем, які вибрав телеканал, оскільки вони є справді суспільно значущими та потребують медіависвітлення. Головна претензія – це подача матеріалу, яка має ознаки медіатероризму.

Висновки. Сучасні підходи до тлумачення поняття «медіатероризм» мають свої недоліки, що й унеможливило точну систематизацію цього різновиду в класифікаціях. Частина науковців лише актуалізує інформаційний складник та медіаінклюзивність тероризму, називаючи це медіатероризмом, що є хибним підходом з огляду на історію феномену тероризму. Ми пропонуємо розглядати медіатероризм як медіафеномен, оскільки він пов'язаний із цілеспрямованою непрофесійною та неетичною діяльністю ЗМІ задля досягнення політичних цілей та інших приватних інтересів. Одна з найголовніших ознак феномену тероризму – фізичне насильство чи погроза його застосування – жодним чином не корелюється з діяльністю медіа, а тому медіатероризм слід досліджувати в межах наук про соціальні комунікації та журналістикознавстві або ж вибрати міждисциплінарний підхід.

Оскільки медіатероризм через юридичну та етичну неврегульованість фактично є безкарною діяльністю, він стає привабливим методом гібридної війни, який можуть застосовувати проросійські телеканали в Україні. Прикладом може служити заблокований проросійський інформаційний телеканал «Zik», у чийй діяльності ми раніше фіксували ознаки медіатероризму. Також наше дослідження українських телеканалів виявило ознаки медіатероризму в тижневих випусках новин на телеканалі «Інтер». Анонси цих випусків мають такий медійний порядок денний,

формат підбору новин та стилістику подачі інформації, яка свідчить про свідоме бажання телеканалу формувати у глядачів стани три-

вожності, безпорадності, песимізму, страху та навіть паніки, що має потенційний деструктивний вплив на українське суспільство.

Література:

1. Білецька Т. Медіа-тероризм як один із проявів сучасного тероризму. *Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи*. 2015. Вип. 4. С. 210–218.
2. Єрохіна Т. Проблема визначення поняття «медіа-тероризм». *Український науковий журнал університету «Україна». Політологія. Психологія. Комунікації*. 2012. № 1. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/751> (дата звернення: 17.12.2022).
3. Зеленський підписав указ про санкції проти депутата ОПЗЖ Козака і телеканалів, які пов'язують із Медведчуком. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kozak-sanktsii/31082863.html> (дата звернення: 20.12.2022).
4. Мисловський І.В. Медійне висвітлення захоплення заручників у Луцьку 21 липня 2020 року (на прикладі українських інформаційних телеканалів «Прямий» і «Zik») (Частина 2). *Evropský politický a právní diskurz*. 2020. Вип. 7. Ч. 6. С. 256–267.
5. Мисловський І.В. Ризики і наслідки непрофесійної діяльності у висвітленні тероризму. Страхогенерувальний потенціал новин. *Медіаконтент: види, форми та особливості сприйняття* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 квітня 2017 р. Київ, 2017. С. 247–251.
6. Романюк В. Соціальна деструктивність та медіа-тероризм: концептуально-теоретичний аспект. *Теле- та радіожурналістика*. 2016. Вип. 5. С. 219–223.
7. Саган О.В. Протидія медіаінформаційному тероризму як питання національної безпеки України : дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01. Київ, 2021. 224 с.
8. Свентицька О.В. Інформаційний тероризм як феномен сучасної міжнародної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03. Київ, 2007. 19 с.
9. Циганов В.В. Медіа-тероризм. Тероризм и средства массовой информации. Київ : Ніка-Центр, 2004 р. 124 с.
10. Richardson L. *What Terrorists Want*. New York : Random House, 2006.

References:

1. Biletska, T. (2015). Media-teroryzm yak odyn iz proiaviv suchasnoho teroryzmu [Media terrorism as one of modern terrorism manifestations]. *Problemy istorii krain Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy* [Historical issues of countries of Central and Eastern Europe]. Vol. 4, pp. 210–218 [in Ukrainian].
2. Yerokhina, T. (2012). Problema vyznachennia poniattia “media-teroryzm” [The issues of using media terrorism definition]. *Ukrainskyi naukovyi zhurnal universytetu “Ukraina”*. *Politolohiia. Psykholohiia. Komunikaatsii* [Ukrainian scientific journal of “Ukrayina” University. Political Sciences. Psychology. Communications.]. Retrieved from: <https://social-science.uu.edu.ua/article/751> (Last accessed: 17.12.2022). [in Ukrainian]
3. Zelenskyi pidpysav ukaz pro sanktsii proty deputata OPZZh Kozaka i telekanaliv, yaki poviazuiut iz Medvedchukom [Zelensky signed a decree on sanctions against MP Kozak and TV channels associated with Medvedchuk]. *Radio Svoboda*. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kozak-sanktsii/31082863.html> (Last accessed: 20.12.2022) [in Ukrainian].
4. Myslovskiy, I.V. (2020). Media coverage of Lutsk hostage crisis on July 21, 2020 (based on content of Ukrainian news TV channels Priamyi and Zik) (Part 1). *Evropský politický a právní diskurz*, Vol. 7, № 6, pp. 256–267 [in Ukrainian].
5. Myslovskiy, I.V. (2017). Ryzky ta naslidky neprofesiinoi diialnosti zhurnalistiv u vysvitlenni temy teroryzmu. Strakhohenerovalnyi potentsial novyn [Risks and consequences of unprofessional activities of journalists in covering the topic of terrorism. News fear generating potential]. *Mediakontent: vydy, formy podachi ta osoblyvosti spryiniattia: materialy Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii* (4 kvitnia 2017 r., m. Kyiv) [Media content: types, forms of submission and perceptual features: materials of the Ukrainian Scientific and Practical Conference (April 4, 2017, Kyiv)]. Pp. 247–253 [in Ukrainian].
6. Romaniuk, V. (2016). Sotsialna destruktivnist ta mediateroryzm: kontseptualno-teoretychnyi aspekt [Social destructiveness and media-terrorism: conceptual and theoretical approach]. *Tele- ta radiozhurnalistyka* [TV and radio journalism]. Issue 5. Pp. 219–223 [in Ukrainian].
7. Sahan, O.V. (2021). Protydiia media-informatsiinomu teroryzmu yak pytannia natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Countering media-information terrorism as an issue of Ukraine’s national security]. *National institute of strategic studies*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Sventytska, O.V. (2007). Informatsiinyi teroryzm yak fenomen suchasnoi mizhnarodnoi polityky [Information terrorism as a phenomenon of modern international politics]. *Taras Shevchenko National University of Kyiv*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Tsyhanov, V. (2004). *Media-terrorizm: Terrorizm i sredstva massovoj informacii* [Media terrorism: terrorism and mass media]. Kyiv: Nika-Centr [in Russian].
10. Richardson, L. (2006). *What Terrorists Want*. New York: Random House.